

Skolelevers drogvanor 2019

Krokoms kommun

Dnr: RS/68/2019

Ansvarig: Susanne Högberg, Folkhälsoenheten, Region Jämtland Härjedalen

Databearbetning och författare av rapport:

Adam Edler, Folkhälsoenheten, Region Jämtland Härjedalen

Foto framsidan: Jabiru/Mostphotos

Innehållsförteckning

INLEDNING	5
Syfte och metod	5
Undersökningens upplägg och genomförande	5
RESULTAT	7
Bakgrundsfrågor	7
Alkohol	8
Alkoholkonsumenter och alkoholmängd	8
Genomsnittlig årskonsumtion	9
Intensiv, hög- och riskkonsumtion	10
Anskaffning alkohol	10
Alkohol från föräldrar/vårdnadshavare	11
Konsekvenser alkoholbruk	11
Tobak	12
Rökning och snusning	12
Vill sluta med tobak	13
Vattenpipa och e-cigarett	13
Narkotika, läkemedel, dopning och spel om pengar	14
Narkotika	14
Narkotikatyp och anskaffning	14
Sniffning/boffning, läkemedel och dopning	15
Spel om pengar	15
Debut och tillgänglighet	16
Riskuppfattning och attityder	17
Elevernas riskuppfattning	17
Elevernas uppfattning om föräldrars/vårdnadshavares attityder	18
Samband och riskfaktorer – i länet	19
Relationer till sin familj/vårdnadshavare	22
DISKUSSION	27
Minskad alkoholkonsumtion och ökad tillgång till föräldrastöd	27
Narkotika – tillgänglighetsbegränsade insatser och förstärkta kunskaper	27
Psykiskt välbefinnande	27

Avslutande ord	28
REFERENSER	30
BILAGA1	31
Analys, tolkning och begränsningar	31

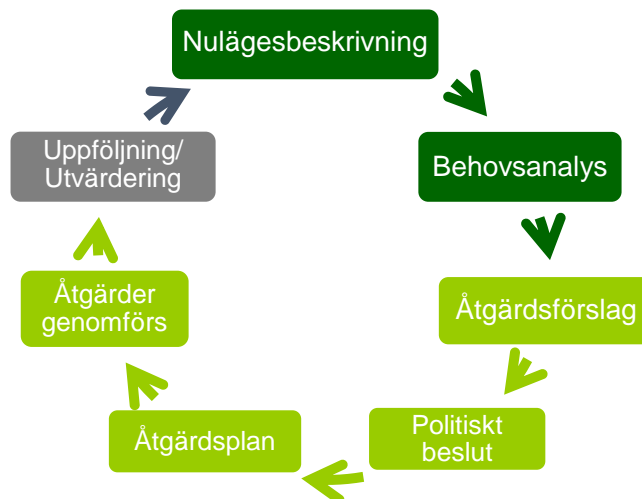
Inledning

Rapporten baseras på resultat från enkätundersökningen Skolelevers drogvanor 2019 och redovisar ett nuläge samt utveckling över tid av drogvanor i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Krokoms kommun. Rapporten bidrar även med en behovsanalys med förslag på prioriterade områden för fortsatt drogförebyggande arbete.

Syfte och metod

Syftet med rapporten är att fungera som ett underlag för politiker och tjänstepersoner på kommunal och regional nivå, men även inom förenings- och näringsliv. Vidare är syftet att:

- ge en nulägesbild av drogvanesituationen samt belysa utvecklingen över tid i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Krokoms kommun
- ge underlag för prioriteringar och beslut gällande förebyggande åtgärder inom ANDT-området samt ett underlag för uppföljning i det förebyggande och främjande arbete som bedrivs

Figur 1. Arbetsprocess där drogvaneundersökningen utgör en viktig del i form av kartläggning av nuläget samt som verktyg vid uppföljning och utvärdering.

Undersökningens upplägg och genomförande

Enkäten Skolelevers drogvanor genomförs varje år av Centraförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning (CAN) på ett riksrepresentativt urval i årskurs 9 samt gymnasiets andra år. Jämtland Härjedalen genomförde år 2008, 2012, 2015 och 2019 en totalundersökning, det vill säga enkäten skickades ut till alla elever i nämnda årskurser, för att få ett representativt resultat på läns- och kommunnivå. I undersökningen år 2019, som denna rapport avser, gjordes ett utökad urval i länets kommuner med undantag av gymnasiet i Ragunda och Bergs kommun. Ett utökad urval i undersökningen planeras fortsatt vart fjärde år.

Svarsfrekvensen på klassnivå på länsnivå var 84 procent i årskurs 9 och 83 procent i gymnasiet år 2. Svarsfrekvens låg i nivå med svarsfrekvens totalt i riket. Jämfört med den senaste undersökningen har andelen som svarat minskat. 2015 var svarsfrekvensen i länet 95 procent i årskurs 9 och 90 procent i år 2 på gymnasiet. Tabell A visar antalet bearbetade enkäter i undersökningen år 2019¹. I Krokoms kommun redovisas svaren för elever i årskurs 9 och delar av resultaten i år 2 på gymnasiet. Då andelen svarande i år 2 på gymnasiet var färre än 50 ska en stor försiktighet tas i tolkningen av resultatet.

Tabell A. Antalet bearbetade enkäter år 2019 i årskurs 9 i Krokoms kommun.

	Årskurs 9	Gymnasiet år 2
Flickor	84	21
Pojkar	65	28
Totalt	150	49

Enkäten² innehåller 67 frågor som rör tobak, alkohol, sniffning, narkotika, läkemedel, spel om pengar samt frågor om skola, fritid och familj. I årets undersökning tillkommer fyra frågor med delfrågor som är nya i undersökningen. Dessa frågor berör skolelevs inställning till narkotika som samhällsproblem och tillit till samhället och människor i allmänhet. De nya frågorna kommer endast förekomma i denna undersökning och inte belysas i nästa länsrapport 2023.

Liksom tidigare undersökningar har datainsamlingen skett under våren. Skolorna fick materialet vecka 11 och informerades om att de kunde svara på enkäten fram till den 5:e april 2019. Innan enkäten skickades ut informerades rektorerna på skolorna som skulle delta om undersökningen. Enligt CAN:s instruktioner fungerar lärarna som enkätledare och enkäterna besvaras i klassrummen under skrivningsliknande förhållanden. För att skydda anonymiteten får eleverna ett omärkt kuvert tillsammans med enkäten. När enkäten är besvarad lägger eleverna enkäten i kuvertet, klistrar igen det och lämnar det till läraren. Det är frivilligt att delta och om eleverna inte vill medverka lägger de enkäten ofyllt i kuvertet. Eleverna informeras om att svaren endast används för statistiska bearbetningar och att inga resultat från enskilda klasser redovisas. Mer information om skolundersökningarnas genomförande finns i publikationen: *Så görs CAN:s skolundersökning* (Gripe, 2013).

För information angående bortfall samt analys, tolkning och begränsningar, se Bilaga 1.

¹ En elev i årskurs 9 valde att ange alternativet 'annan könsidentitet' och därför är totala antalet elever fler än antalet flickor och pojkar tillsammans.

² Enkäten går att finna i sin helhet på www.can.se

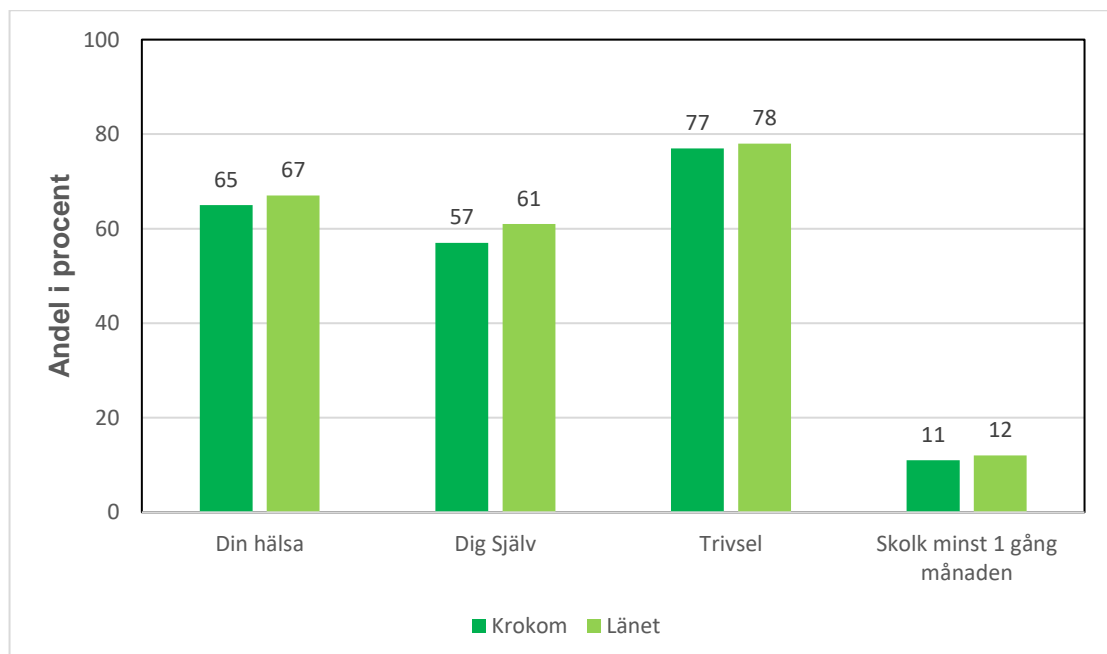
Resultat

I detta avsnitt presenteras resultatet av 2019 års undersökning i Krokoms kommun. Resultaten är indelade i teman utifrån olika droger, debut tillgänglighet samt riskuppfattning och attityder. De skillnader som är statistiskt säkerställda markeras med en asterisk *.

Bakgrundsfrågor

I enkäten ställs ett antal bakgrundsfrågor som rör bland annat mående, familj, fritid och skola. På frågan *hur nöjda eleverna vanligtvis är med sin hälsa* uppgav 65 procent alternativen *mycket nöjd* eller *nöjd*. Detta är en något lägre andel jämfört med länet där andelen var 67 procent. På frågan *hur nöjda eleverna vanligtvis är med sig själv* uppgav 57 procent att de var mycket nöjd eller nöjd med sig själv. Jämfört med länet uppger en något lägre andel att de är nöjda med sig själv. I länet var det en signifikant lägre andel flickor än pojkar som uppgav att de var mycket nöjd eller nöjd med sin hälsa och nöjd med sig själv. I länet var det en lägre andel flickor som uppgav att de var nöjda med sin egen hälsa och sig själva jämfört med 2015. I Krokoms kommun likt i länet uppgav en större andel pojkar än flickor att de var nöjda med sin hälsa och sig själv.

På frågan om *trivsel i skolan* uppgav 77 procent att de trivs ganska eller mycket bra i skolan. Vad det gäller andelen som uppgav att de *skolkar minst en gång* i månaden uppgav 11 procent bland eleverna att de hade skolkat minst en gång i månaden.

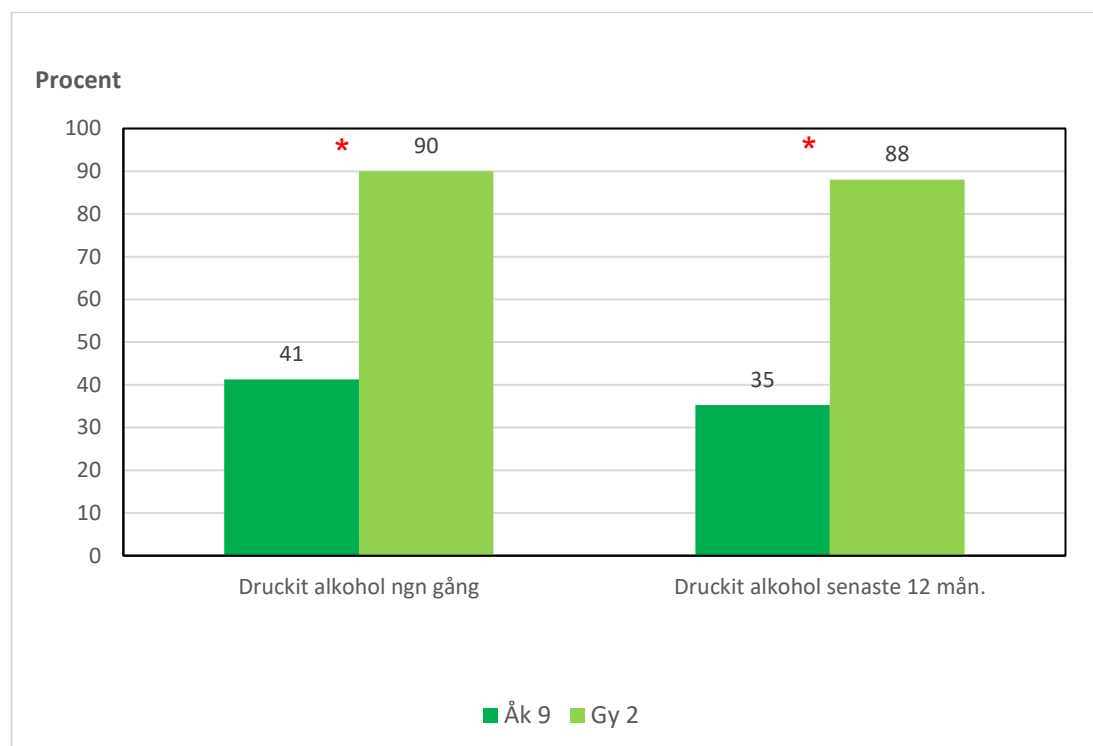
Figur 2. Andel i procent i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet som uppger att de är mycket nöjda/nöjd med sin hälsa/sig själv, trivs ganska/mycket bra och som uppger att de har skolkat minst en gång i månaden. Krokoms kommun. 2019.

Alkohol

Alkoholkonsumenter och alkoholmängd

I länet har andelen som uppger att de har *druckit alkohol någon gång* och *de senaste 12 månaderna* minskat sedan mätningarna 2012. I Krokoms kommun följer eleverna i årskurs 9 samma utveckling som i länet. I 2019 års mätning uppgav 41 procent av eleverna att de hade druckit alkohol någon gång och 35 procent att de har druckit alkohol de senaste 12 månaderna. Jämfört med 2015 var det en signifikant lägre andel elever i årskurs som druckit alkohol någon gång och som har druckit alkohol de senaste 12 månaderna i denna undersökning.

I år 2 på gymnasiet ses inte samma positiva utveckling. 2019 uppgav 90 procent av eleverna att de hade druckit alkohol någon gång och 88 procent att de hade druckit alkohol de senaste 12 månaderna. Detta ligger i nivå med föregående mätning 2015. Jämfört med länet och riket uppger en signifikant högre andel i år 2 på gymnasiet att de hade druckit alkohol någon gång samt de senaste 12 månaderna.

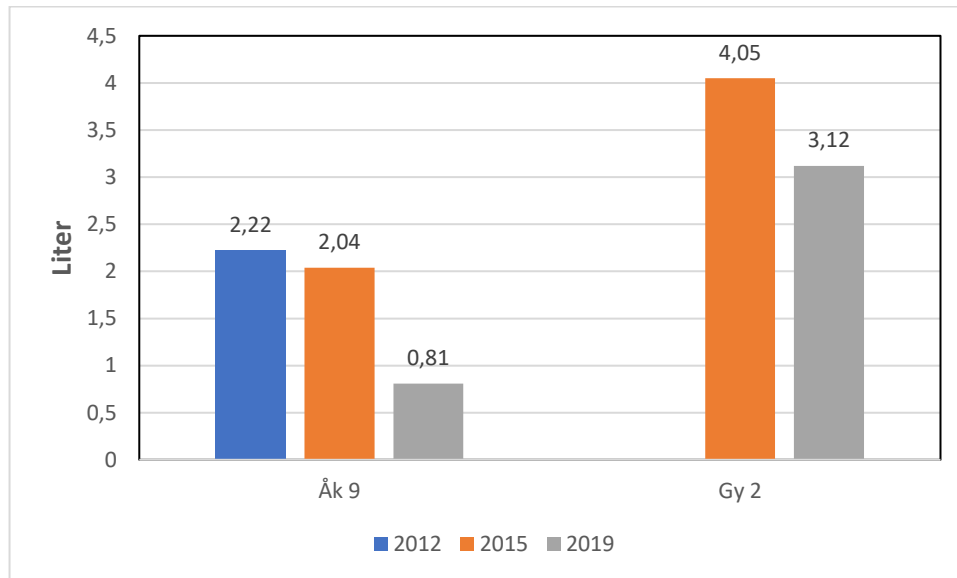

Figur 3. Andel i procent som druckit alkohol någon gång samt druckit alkohol senaste 12 månaderna. Uppdelat på årskurs. Krokoms kommun. 2019.

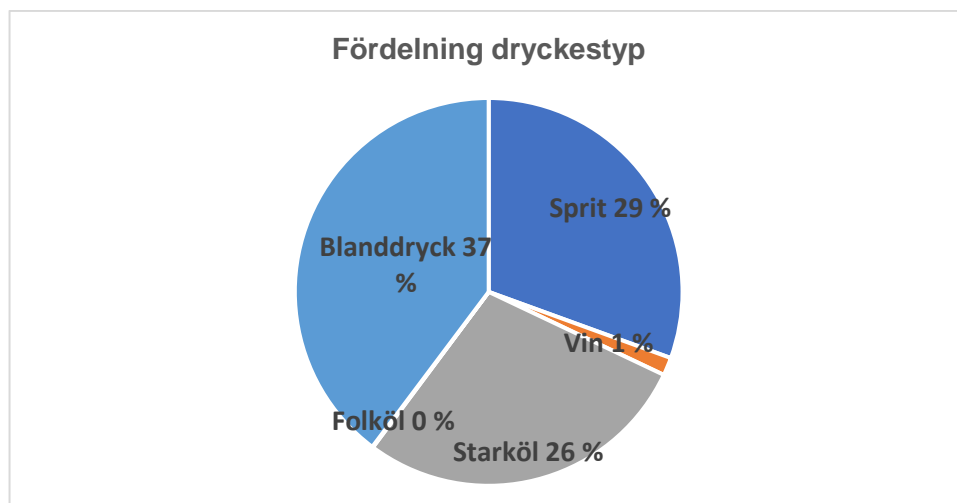
Genomsnittlig årskonsumtion

Sett till alkoholkonsumtionen uppger elever i årskurs 9 en genomsnittlig årskonsumtion på 0,81 liter 100-procentig alkohol. Motsvarande konsumtion i år 2 på gymnasiet var 3,12 liter. Jämfört med 2015 uppger elever i båda årskurserna en lägre årskonsumtion.

Figur 4. Förändring av genomsnittlig årskonsumtion i antal liter 100-ig alkohol. Fördelat på årskurs och över tid. Krokoms kommun. 2019.

Den totala genomsnittliga årskonsumtionen presenteras i figur 5 fördelat på olika dryckestyper (starköl, folköl, vin, sprit och blanddryck³).

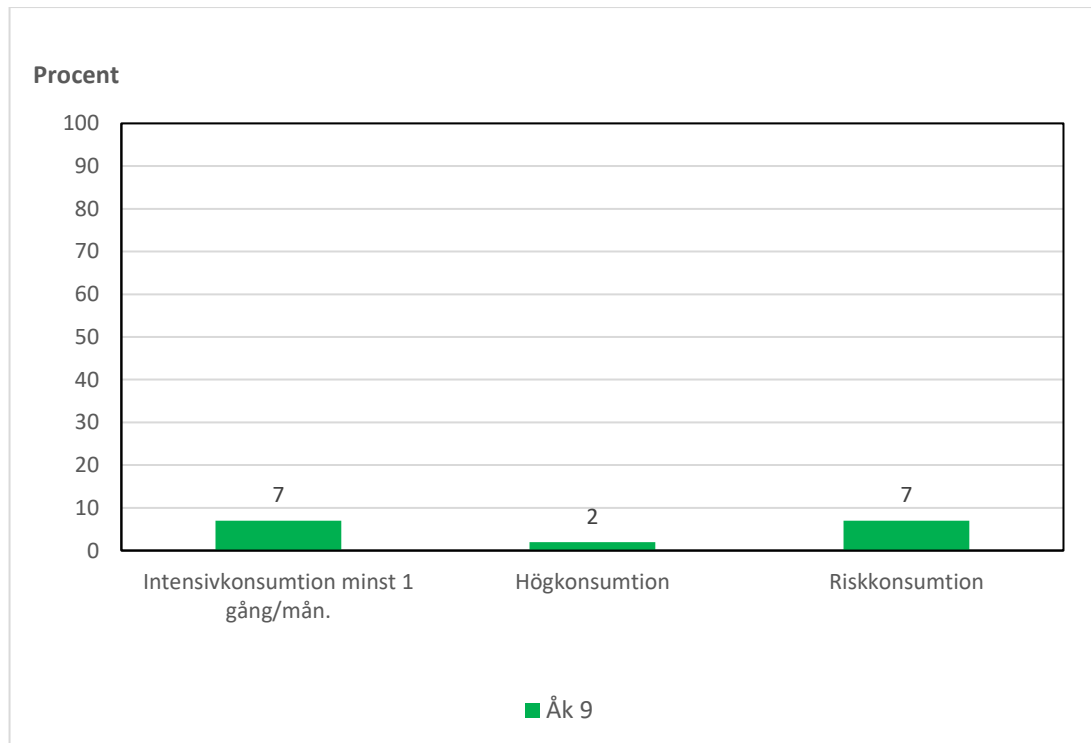
Figur 5. Den genomsnittliga årskonsumtionen fördelat på typ av dryck. Årskurs 9 Krokoms Kommun. 2019.

³ Med blanddryck avses starkcider, alkoholisk eller liknande.

Intensiv, hög- och riskkonsumtion

I figur 6 nedan redovisas andelar för *intensiv, hög- och riskkonsumtion*. *Intensivkonsumtion* av alkohol mäts i enkäten genom frågan hur ofta eleverna, under de senaste 12 månaderna, vid ett och samma tillfälle druckit alkohol motsvarande minst fyra stora burkar starköl/starkcider eller 25 cl sprit eller en helflaska vin eller sex burkar folköl. Med *högkonsumtion av alkohol* avses en konsumtion av minst 9 standardglas⁴ för flickor eller minst 14 standardglas för pojkar per vecka. Som *riskkonsumenter* räknas de elever som uppger högkonsumtion och/eller som intensivkonsumerar alkohol minst en gång per månad

Vad det gäller *intensiv, hög- och riskkonsumtion* i Krokoms kommun har andelen i årskurs 9 minskat jämfört med både 2015 och 2012. Tydligast är minskningen bland elever i årskurs 9 där andelen som uppger riskkonsumtion var 7 procent 2019 jämfört med 13 procent 2015. I år 2 på gymnasiet ligger andelen intensiv- och riskkonsumenter något högre än länet. Ingen av dessa förändringar är dock statistiskt säkerställda.

Figur 6. Andel i procent som är intensiv-, hög samt riskkonsument. Uppdelat på årskurs. Krokoms kommun. 2019.

Anskaffning alkohol

Eleverna ombeds också svara på hur de fick tag på olika typer av drycker senaste gången de drack. Folköl samt alkohol från Systembolaget uppger eleverna i båda årskurserna att de

⁴ Ett standardglas innehåller 12 gram alkohol (ex. 4 cl starksprit, 12cl vin eller 33 cl starköl)

främst får tag på från pojk-/flickvän, kompis eller kompis syskon följt av från annan vuxen (langare) som köpte ut/sålde till mig.

Alkohol från föräldrar/vårdnadshavare

Totalt uppger 13 elever då båda årskurserna är sammanslagna att de fått folköl eller alkohol från systembolaget från egna föräldrar/vårdnadshavare med lov.

I enkäten ställs frågan om eleverna under de senaste 12 månaderna har blivit bjudna på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare. Andelen som uppger att de har blivit bjudna i årskurs 9 var 22 procent, och andelen i andra året på gymnasiet som har blivit bjudna är 39 procent.

Konsekvenser alkoholbruk

Enkäten innehåller frågor som rör risktagande i samband med alkoholkonsumtion där eleverna får uppge om de under de senaste 12 månaderna råkat ut för en rad händelser i samband med att de druckit alkohol. Nedan redovisas de vanligaste alkoholrelaterade problem som elever i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Krokoms kommun uppgav i undersökningen år 2019:

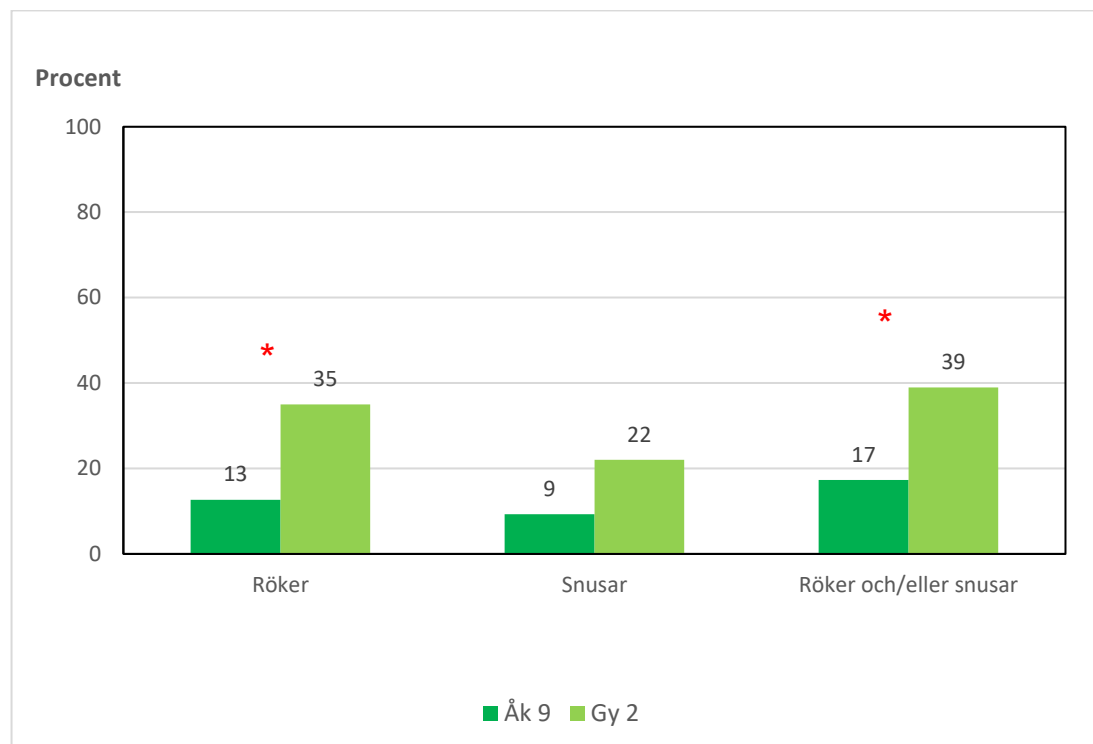
- Förstört saker eller kläder
- Åkt moped, bil eller annat motorfordon med berusad förare
- Tappat pengar eller andra värdesaker
- Blivit fotad/filmad i en pinsam eller kränkande situation

Länsresultatet visar att det finns signifikanta skillnader mellan flickor och pojkar avseende konsekvenser av alkoholbruk. I årskurs 9 svarade en signifikant större andel flickor att de hade fått sina kläder/saker förstörda, råkat i gräl, åkt moped, bil eller annat motorfordon med berusad förare och blivit fotad i en pinsam eller kränkande situation jämfört med pojkarna i samma årskurs. I år 2 på gymnasiet svarade flickor i större utsträckning än pojkar att de hade tappat pengar/värdesaker samt haft problem med förhållande till vänner. Pojkar i år 2 på gymnasiet svarade i större utsträckning än flickor att de kört moped, bil, eller annat motorfordon berusad samt råkat i slagsmål.

Tobak

Rökning och snusning

I denna undersökning definieras *rökare* som de elever som uppgett att de har rökt under de senaste 12 månaderna och att de fortfarande *röker* (*innefattar varje dag, nästan varje dag, bara på fest samt bara ibland*). *Snusare* definieras som de elever som har uppgett att de har snusat under de senaste 12 månaderna och att de fortfarande *snusar* (*innefattar varje dag, nästan varje dag, bara på fest samt bara ibland*).

Figur 7. Andel i procent som uppger att de röker, snusar samt röker och/eller snusar. Uppdelat på årskurs. Krokoms kommun. 2019.

Andelen som uppger att de röker har över tid minskat i länet och så även bland elever i årskurs 9 i Krokoms kommun. 2019 uppgav 13 procent av eleverna i årskurs 9 och 35 procent i år 2 på gymnasiet att de röker. Motsvarande siffra 2015 var 16 procent bland eleverna i årskurs 9. I årskurs 9 uppgav ingen att de röker varje/nästan varje dag.

Jämfört med den senaste mätningen har andelen som snusar minskat något i båda årskurserna. I årskurs 9 uppgav 9 procent och i år 2 på gymnasiet 22 procent att de snusar. Motsvarande andelar 2015 var 19 respektive 28 procent. I årskurs 9 uppgav 5 procent att de *snusar varje/nästan varje dag*.

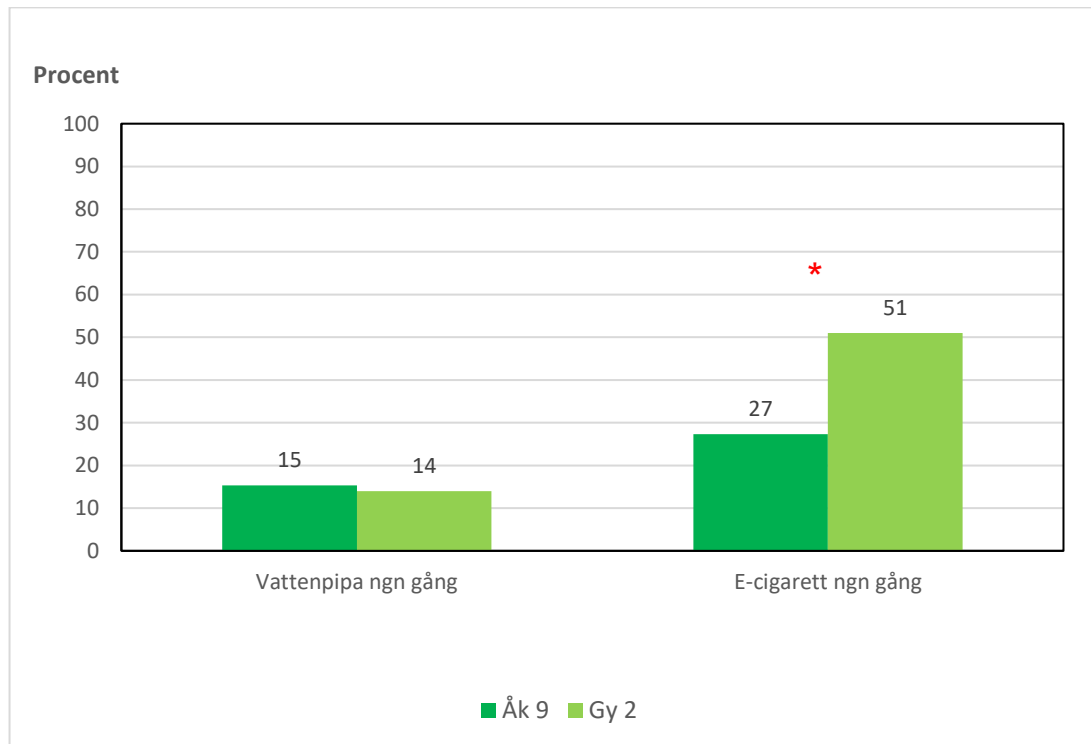
Andelen tobakskonsumenter 2019 var 17 procent i årskurs 9 och 39 procent i år 2 på gymnasiet.

Vill sluta med tobak

I enkäten ställs även frågan om eleverna vill sluta med tobak och av de 20 elever som röker i årskurs 9 vill 13 sluta röka nu eller i framtiden. I andra året på gymnasiet vill 12 av de 18 elever som röker sluta röka nu eller i framtiden. Bland de 15 elever som snusar i årskurs 9 vill 1 elev sluta nu eller i framtiden. I gymnasiet år 2 vill 5 av 11 sluta nu eller i framtiden.

Vattenpipa och e-cigarett

I figur 8 redovisas andelen i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet som har *rökt vattenpipa och använt e-cigarett någon gång*⁵. I Krokoms kommun likt i länet är trenden att andelen som röker vattenpipa minskat men att andelen som använt e-cigarett har ökat. I årskurs 9 uppgav 15 procent och i år 2 på gymnasiet 14 procent att de rökt vattenpipa någon gång. Detta är en signifikant lägre andel jämfört med 2015 i båda årskurserna. Vad det gäller e-cigarett har denna andel ökat något jämfört med 2015. Emellertid är dessa ändringar inte statistiskt säkerställda. I årskurs 9 uppgav 27 procent att de rökt e-cigarett någon gång. Motsvarande andel i år 2 på gymnasiet var 51 procent.

Figur 8. Andel i procent som uppger att de har rökt vattenpipa samt rökt e - cigarett någon gång. Uppdelat på årskurs. Krokoms kommun. 2019.

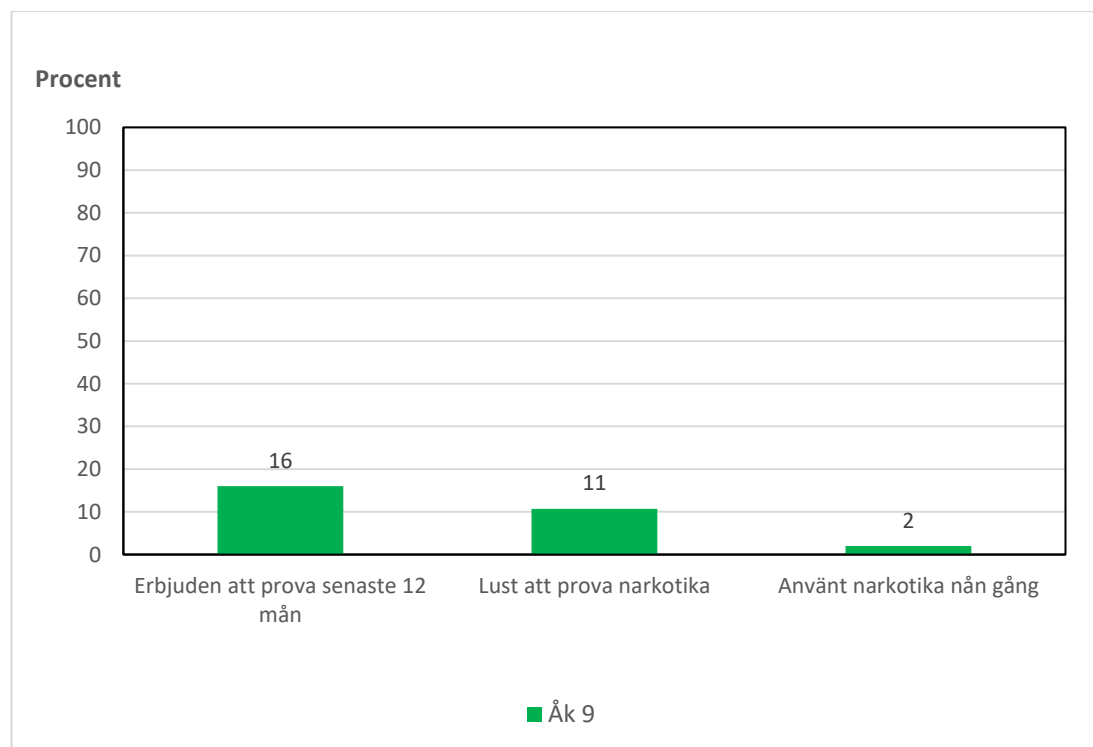
⁵ En e-cigarett (elektronisk cigarett) liknar ofta en vanlig cigarett, men även andra utformningar finns. E-cigarett innehåller inte tobak utan en vätska med olika smäkämnen och kemikalier, däribland vanligen nikotin (Tobaksfakta, 2019)

Narkotika, läkemedel, dopning och spel om pengar

Narkotika

Andelen som uppger att *de har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika* har över tid ökat i länet. Samma trend ses inte i Krokoms kommun där andelen ligger kvar på samma nivåer som tidigare. I årskurs 9 uppgav 16 procent att de hade blivit erbjudna att köpa eller prova narkotika de senaste 12 månaderna. Jämfört med riket uppger en signifikant lägre andel att de har blivit erbjuden att prova eller köpa narkotika de senaste 12 månaderna.

Vad det gäller andelen som har svarat ja på frågan om de har haft lust att prova narkotika någon gång uppgav 11 procent i årskurs 9 ja på frågan.

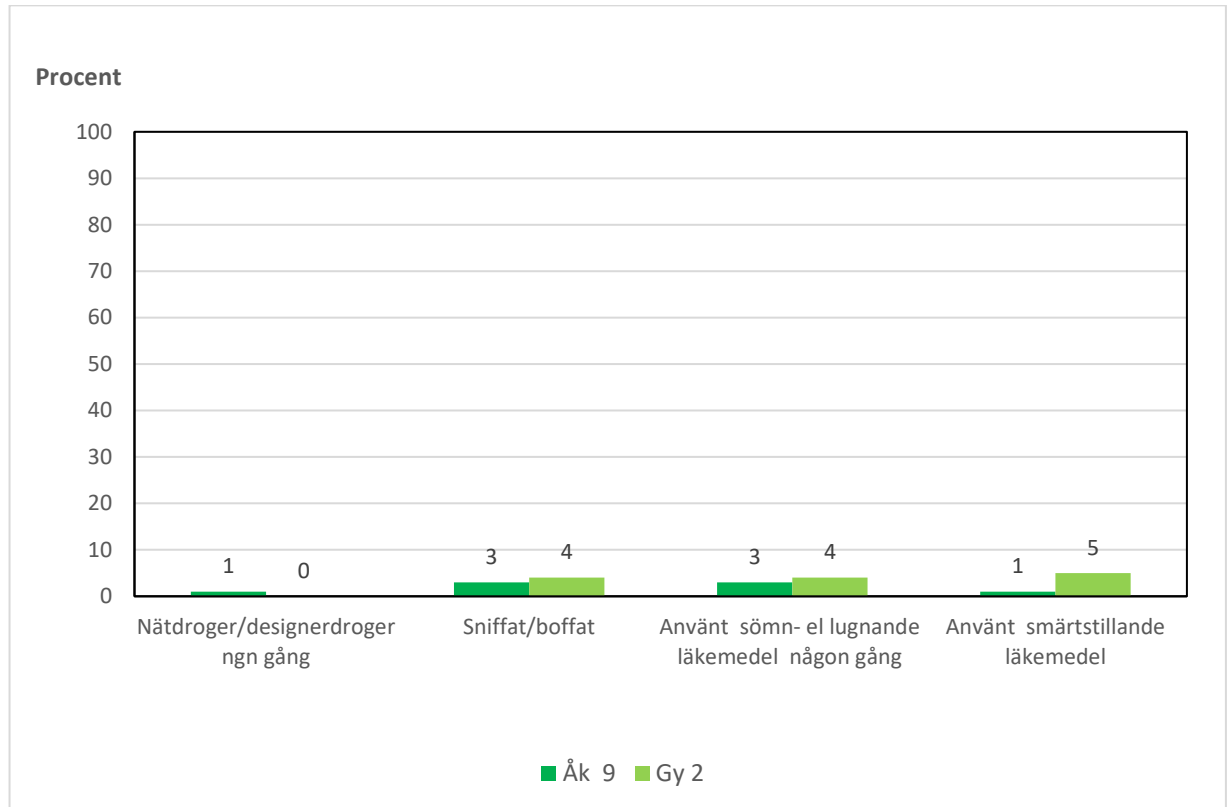
Figur 9. Andel i procent som uppger att de har blivit erbjudna att prova eller köpa narkotika, lust att prova narkotika. Årskurs 9. Krokoms kommun. 2019.

Narkotikatyp och anskaffning

Bland de elever i länet som någon gång provat narkotika uppger de flesta att de har använt marijuana och/eller hasch. Vanligaste sättet att få tag på narkotika i länet är från kompis eller pojk-/flickvän, följt av från annan, t.ex. langare samt från bekant.

Sniffning/boffning, läkemedel och dopning

I undersökningen ställs även frågor kopplat till om man använt *nättdroger/designerdroger någon gång, sniffat/boffat någon gång samt använt olika former av receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel utan recept någon gång samt smärtstillande någon gång*. I figuren redovisas dessa andelar för årskurs 9.

Figur 10. Andel i procent som uppger att använt nättdroger och designerdroger, sniffning/boffning, receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel någon gång. Årskurs 9. Krokoms kommun. 2019.

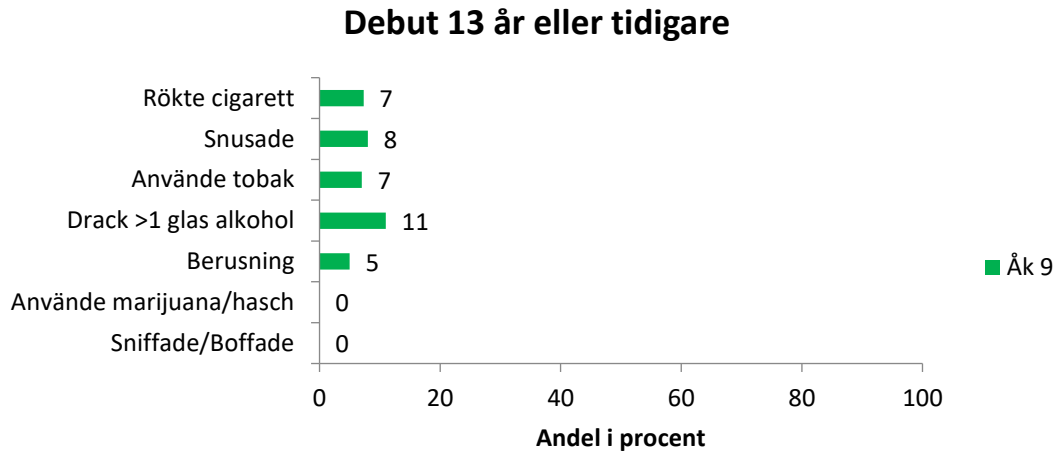
I 2019 års undersökning uppgav 1 procent att de använt nättdroger/designerdroger *någon gång*. Andelen som svarade att de hade sniffat/boffat någon gång var 3 procent i årskurs 9. Vad det gäller andelen som uppger att de hade använt receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel utan recept uppgav 3 procent att de hade gjort det och 41 procent att de hade använt smärtstillande läkemedel. Både i länet och riket har andelen elever som uppger att de *använt receptbelagda sömn eller lugnande läkemedel utan recept* ökat något bland flickor.

Spel om pengar

Bland elever i årskurs 9 i Krokoms kommun är andelen elever som har spelat om pengar någon gång 11 procent. I år 2 på gymnasiet uppgav 10 procent att de spelat om pengar någon gång. Jämfört med länet och riket uppgav en signifikant lägre andel i år 2 på gymnasiet i Krokoms kommun att de har spelat om pengar någon gång.

Debut och tillgänglighet

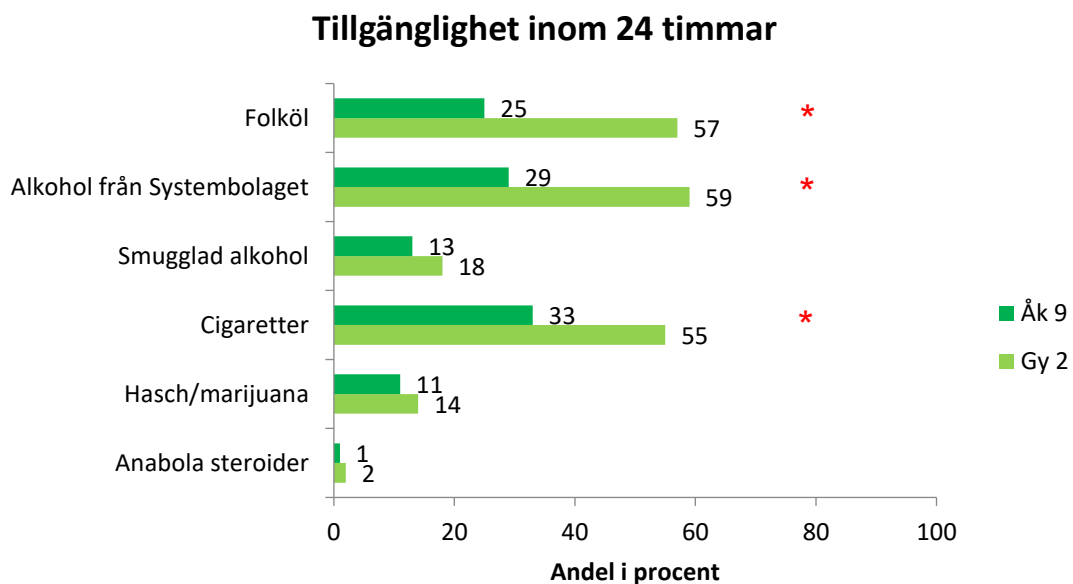
Andelen elever som uppger att de debuterat med olika droger vid 13 års ålder eller yngre redovisas i figur 11.

Figur 11. Andel i procent som uppger att de debuterat när de var 13 år eller yngre. Årskurs 9. Krokoms kommun. 2019.

Jämfört med 2015 uppger en signifikant lägre andel att de rökte cigaretter, snusade och drack minst ett glas alkohol vid 13 års ålder eller tidigare.

I figur 12 redovisas andel elever i årskurs 9 som uppger att de kan få tag på olika typer av droger inom 24 timmar.

Figur 12. Andel som uppger att de kan få tag på olika typer av droger inom 24 timmar. Krokoms kommun. 2019.

Jämfört med 2015 uppgav en signifikant lägre andel i årskurs 9 att de kan få tag på folköl, alkohol från systembolaget och cigaretter inom 24 timmar. Bland elever i år 2 på gymnasiet var det en lägre andel som svarade att de kan få tag på folköl och cigaretter inom 24 timmar. Jämfört riket uppgav en signifikant lägre andel av eleverna i årskurs 9 i Krokoms kommun att de kan få tag på smugglad alkohol och hasch/marijuana inom 24 timmar. Jämfört med riket uppgav en signifikant lägre andel att de kan få tag på smugglad alkohol inom 24 timmar i år 2 på gymnasiet.

Riskuppfattning och attityder

Elevernas riskuppfattning

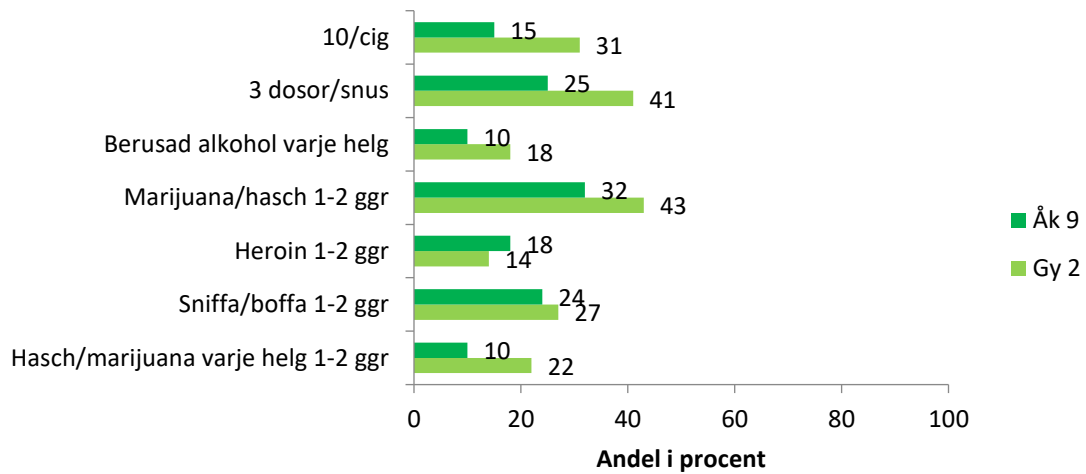
I enkäten ställs frågor om elevernas riskuppfattning där de får ange hur stor risk de tror att det är att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt, om de:

- *röker 10 cigaretter eller mer per dag*
- *snusar 3 dosor (ca 75 prillor) per vecka*
- *berusar sig på alkohol varje helg*
- *provar marijuana eller hasch 1-2 gånger*
- *använder marijuana eller hasch varje helg*
- *provar heroin 1-2 gånger*
- *provar att sniffa/boffa 1-2 gånger*

I texten som följer används begreppet låg risk, vilket innefattar de elever som har uppgett svarsalternativen ingen risk eller liten risk. Eleverna kunde även ange svarsalternativen måttlig risk och stor risk, men dessa redovisas ej här.

I figur 13 redovisas andelen elever som har uppgett låg risk gällande de beteenden som listats ovan.

Skattar låg risk för skador

Figur 13. Andel i procent av de elever som skattar låg risk att människor skadar sig själva, fysiskt eller på annat sätt genom att använda de olika drogerna. Årskurs 9 och år 2 på gymnasiet. Krokoms kommun. 2019.

Jämfört med 2015 ligger riskuppfattningen kvar på samma nivåer bland elever i årskurs 9. Bland elever i år 2 på gymnasiet uppger en större andel att det är en låg risk att prova hasch/marijuana 1–2 gånger. Jämfört med riket uppger en signifikant lägre andel elever i årskurs 9 i Krokoms kommun att de är låg risk att berusa sig varje helg och prova hasch/marijuana 1–2 gånger.

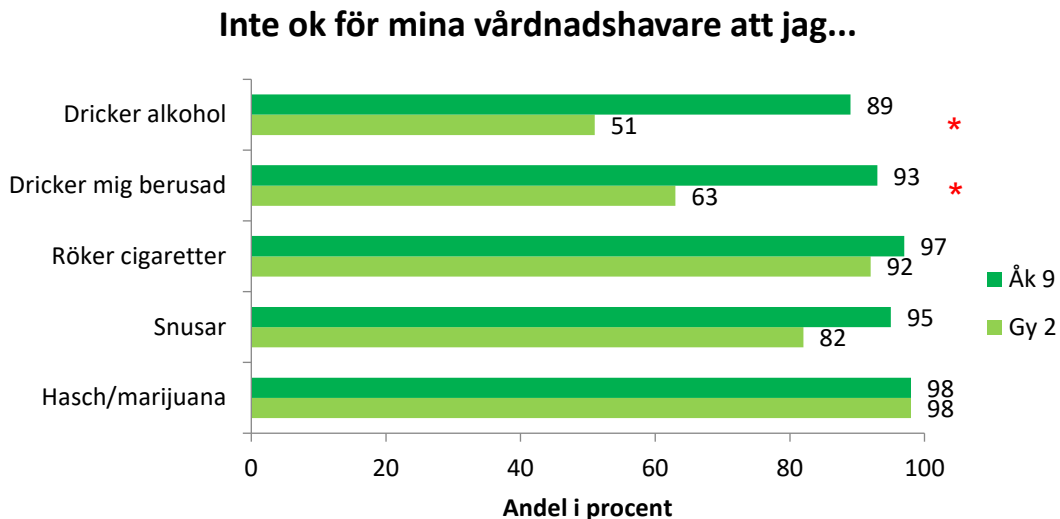
Elevernas uppfattning om föräldrars/vårdnadshavares attityder

I enkäten ingår ett avsnitt där eleverna får ta ställning till hur väl följande påståenden stämmer in på deras föräldrars/vårdnadshavares attityd. För mina föräldrar är det okej om jag:

- dricker alkohol
- röker hasch/marijuana
- röker cigaretter
- snusar
- dricker mig berused

I texten som följer används begreppet stämmer dåligt, vilket innefattar de elever som har uppgett svarsalternativen stämmer mycket dåligt och stämmer ganska dåligt. Eleverna kunde även ange svarsalternativen stämmer mycket bra eller stämmer ganska bra, men dessa redovisas ej här.

I figur 14 redovisas andelen elever som har uppgett stämmer dåligt på påståendena som listats ovan.

Figur 14. Andel i procent av elever som uppger att påståendena om föräldrars/vårdnadshavares attityd stämmer dåligt. Årskurs 9 och år 2 på gymnasiet. Krokoms kommun. 2019.

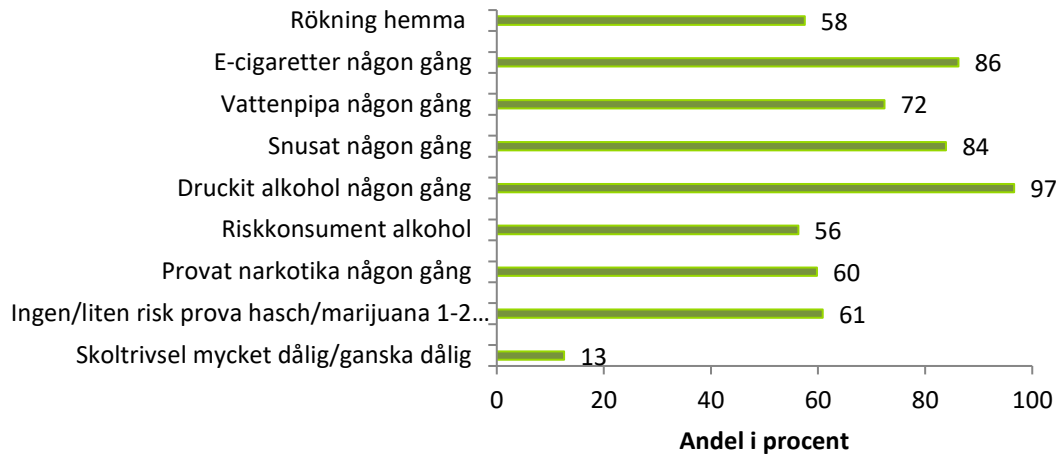
Mest restriktiv inställning hos sina föräldrar uppger eleverna om det är okej att jag röker hasch/marijuana och röker cigaretter. Minst restriktiv är föräldrar/vårdnadshavare vad det gäller alkohol och att dricka sig berusad.

Samband och riskfaktorer – i länet

I detta stycke visas samband mellan riskfaktorer och riskkonsumtion. Enligt folkhälsomyndigheten visar data på att det finns tydliga samband mellan riskbruk av alkohol, cannabisanvändning, tobaksbruk och riskabla spelvanor. Detta är också samband som belyses i länsrapporten av skolelevers drogvanor 2015. Dessa samband tyder på att det ofta också är samma grupper som har flera olika beroendeframkallande levnadsvanor, vilket bör beaktas när förebyggande och hälsofrämjande arbete planeras. I följande avsnitt presenteras ett antal riskfaktorer som kan antas vara gemensamma för flera av de beroendeskapande levnadsvanorna. Viktigt att framhålla är att dessa inte är orsakssamband, vilket betyder att det inte går att säga vilken av faktorerna som orsakar vilken, utan endast att det finns ett samband dem emellan. De riskfaktorer som redovisas är frekvent rökning, tidig alkoholdebut, narkotikaerfarenhet, skolk samt föräldrar/vårdnadshavares bjudvanor och ungdomars relation till sin familj.

I figur 15 presenteras den grupp elever, i båda årskurserna sammanslagna, som uppger att de *röker varje dag/nästan varje dag* (87 elever). Denna grupp utmärker sig mot övriga elever med en högre förekomst på en rad faktorer i undersökningen.

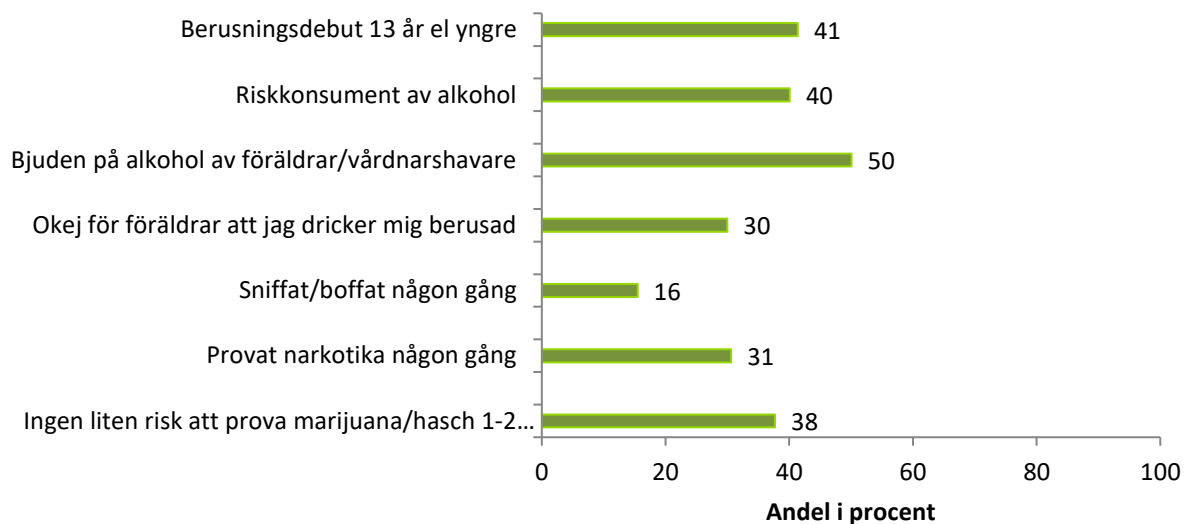
Andel elever som röker varje/nästan varje dag

Figur 15. Samband mellan de elever som röker frekvent och andra faktorer i undersökningen (n=87 elever). Jämtlands län. 2019.

Bland de elever som har svarat att de någon gång har druckit alkohol finns ett flertal skillnader mellan de elever som uppger att de har debuterat med minst ett glas alkohol vid 13 års ålder och de elever som debuterat senare. I figur 16 redovisas andelar för elever med *tidig alkoholdebut* (297 elever i båda årskurserna).

Elever med tidig alkoholdebut - 13 år eller yngre

Figur 16. Samband mellan tidig alkoholdebut och andra faktorer i undersökningen (n=297 elever). Jämtlands län. 2019.

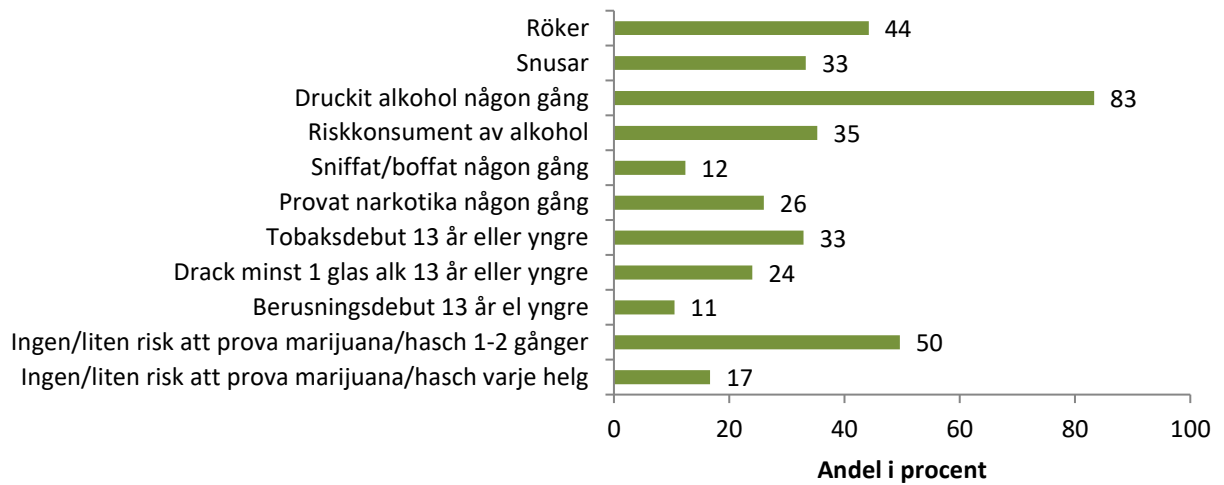
Gruppen elever, i båda årskurserna, som uppger att de någon gång har provat narkotika utmärker sig också genom högre förekomst än övriga elever på en rad faktorer i undersökningen. I figur 17 presenteras andelar för de elever som har *provat narkotika någon gång* (217 elever).

Figur 17. Samband mellan narkotikaerfarenhet och andra faktorer i undersökningen (n=217 elever). Jämtlands län. 2019.

Andelen elever som skolkar minst 1 gång per månad har ökat jämfört med föregående mätning. Det är en grupp som uppger en hög andel vad gäller olika riskbeteenden jämfört med övriga elever. I figur 18 presenteras andelar för de elever, i båda årskurserna, som *skolkar minst 1 gång per månad* (258 elever).

Elever som skolkar minst 1 gång/månad

Figur 18. Samband mellan skolk och andra faktorer i undersökningen (n=258 elever). Jämtlands län. 2019.

Relationer till sin familj/vårdnadshavare

Föräldrarnas/vårdnadshavare sätt att vara har en stor inverkan på tonåringar. Goda föräldrelationer och tydliga gränser i familjen har stora effekter på riskbruk. I detta avsnitt har sambandsanalyser genomförts utifrån frågorna:

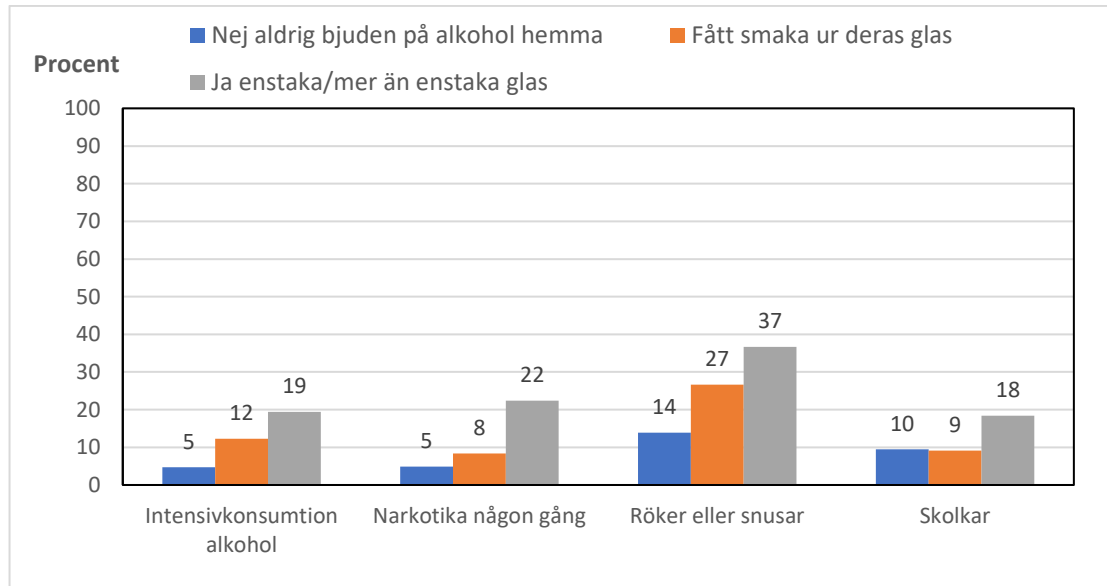
- Blivit bjuden på alkohol hemma
- Hur nöjd är du vanligtvis med ditt förhållande till din familj
- Vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kompisar du umgås med
- Vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är på fredag- och lördagskvällarna.

Dessa faktorer har sedan korskörts mot intensivkonsumtion alkohol, narkotika någon gång, röker eller snusar och skolk minst en gång i månaden. I Figur 19–22 redovisas resultaten av dessa analyser.

Figur 19 har bjuden på alkohol korskörs mot *intensivkonsumtion av alkohol, narkotika någon gång, tobakskonsumtion och skolk minst en gång i månaden*. I frågan finns fyra svarsalternativ *nej aldrig blivit bjuden, fått smaka ur deras glas, ja enstaka glas* och *ja mer än några enstaka glas*. I figuren nedan har svarsalternativen *ja enstaka glas* och *ja mer än några enstaka glas* slagits ihop då andelen var för sig har varit för små för att ge ett gott underlag.

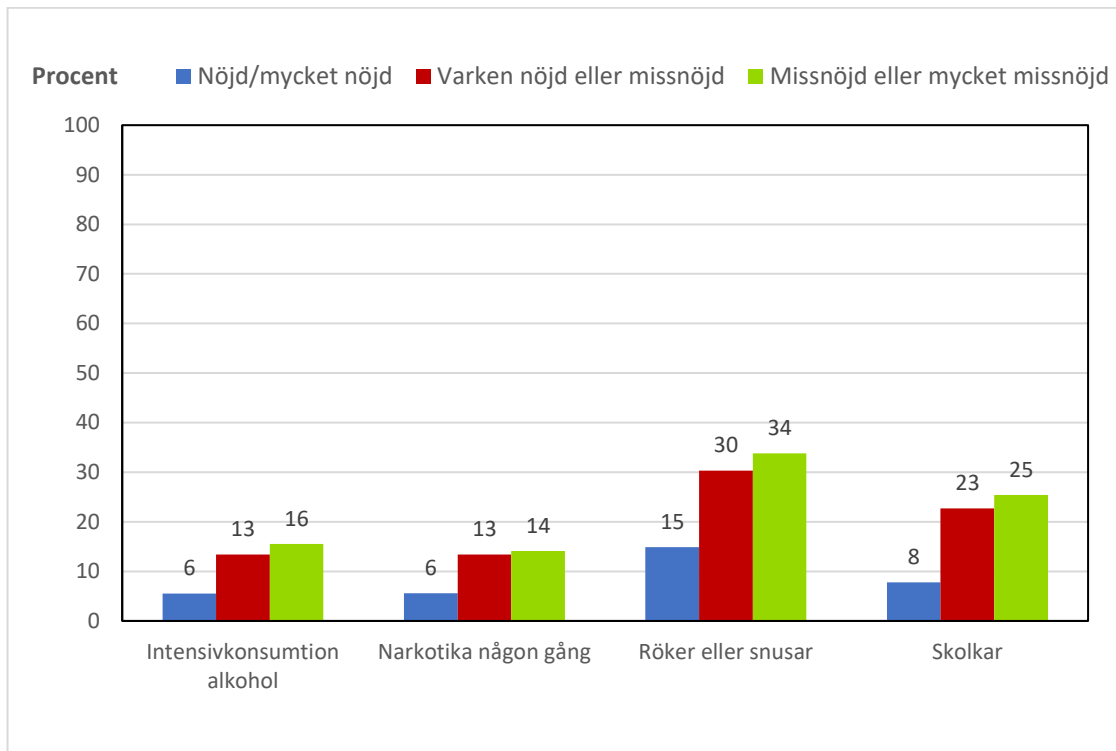
Som framkommer i figuren nedan finns en stark koppling mellan att bli bjuden på alkohol och olika riskfaktorer. Sambanden tycks vara linjärt då minst andel som rapporterar riskbruk var andelen som aldrig blivit bjuden på alkohol i hemmet. Störst andel var det bland de som har fått smaka enstaka glas eller mer i hemmet. Andelen är fyra gånger så stor när det gäller intensivkonsumtion av alkohol och andelen som röker eller snusar. Fyra gånger så stor när

det gäller andelen som testat narkotika någon gång och nästan dubbelt så stor när det gäller andelen som skolkar minst en gång i månaden.

Figur 19. Skillnader i alkoholkonsumtion mellan de elever som uppger att de blivit bjudna på alkohol av föräldrar/vårdnadshavare senaste 12 månaderna och de elever som inte har blivit bjudna. Jämtlands län. 2019.

I figur 20 har elevernas familjerelation korskört mot *intensivkonsumtion av alkohol, narkotika någon gång, tobakskonsumtion* och *skolk minst en gång i månaden*. Som framgår var det en lägre procentuell andel som var nöjd med sin familjerelation som riskkonsumerat. I gruppen som uppgav att de var missnöjd med sitt förhållande till sin familj var andelen som intensivkonsumerar alkohol och använt narkotika någon gång dubbelt så stor jämfört med elever som är nöjd med sin familjerelation. När det gäller andelen som skolkar minst en gång i månaden var det tre gånger så många och tobakskonsumtion dubbelt så många som var missnöjd med sin relation till sin familj jämfört med de elever som är nöjda.

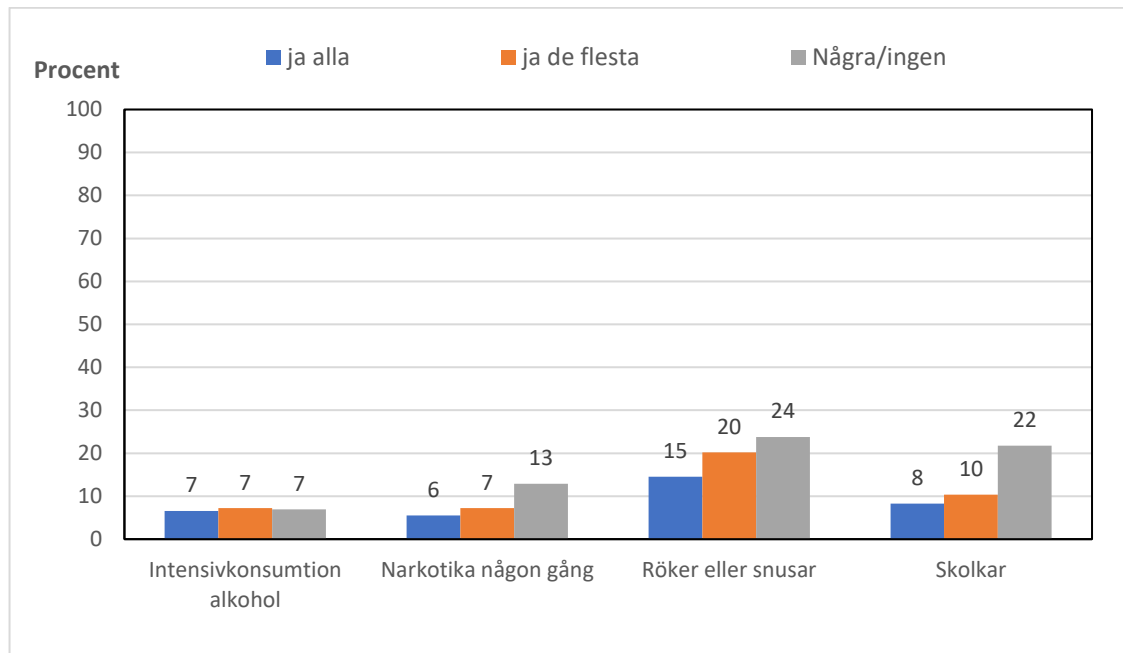

Figur 20. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som är nöjda respektive missnöjda med förhållandet till sin familj. Jämtlands län. 2019.

I figur 21 har frågan *vet dina föräldrar/vårdnadshavare vilka kompisar du umgås med* korskörts mot *intensivkonsumtion alkohol, narkotika någon gång, röker eller snusar* och *skolk*. I frågan finns fyra svarsalternativ *ja alla, ja de flesta, ja några* och *nej ingen*. I figuren på nästa sida har svarsalternativen *ja några* och *nej ingen* slagits ihop.

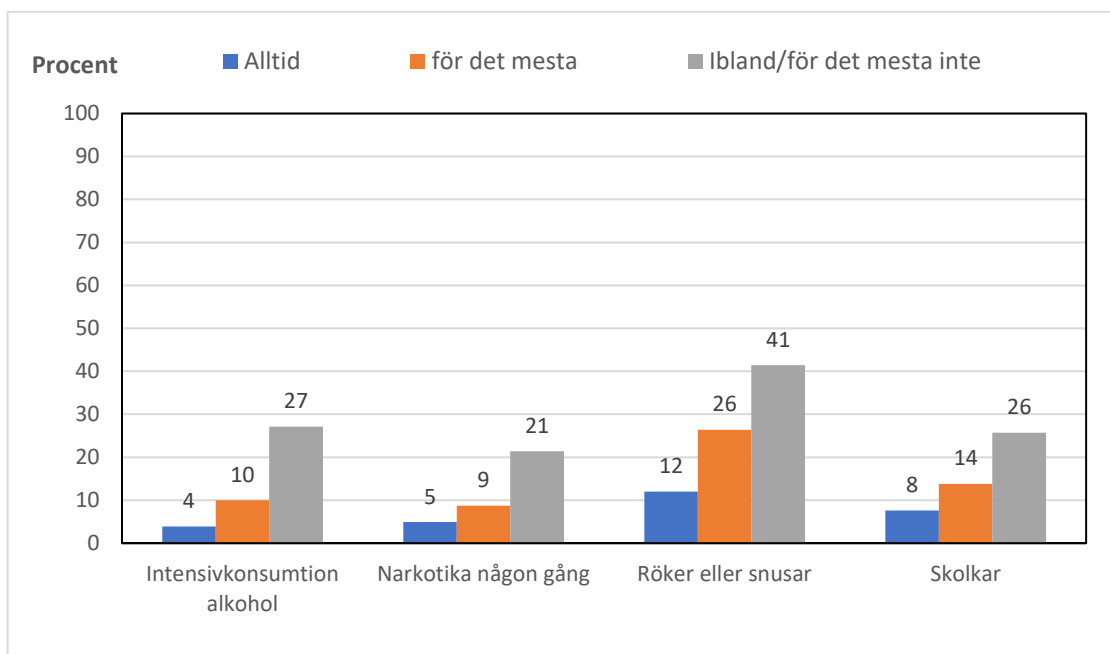
Som framgår är det ingen större skillnad mellan andelen som uppger att deras föräldrar känner till alla kompisar och andelen där föräldrar känner till några/ingen avseende intensivkonsumtion av alkohol. Som framgår i figuren på nästa sida uppger en lägre andel vars föräldrar känner till alla/nästan alla kompisar att de har använt narkotika, röker eller snusar samt skolkar 1–2 gånger.

Figur 21. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som har föräldrar som vet respektive inte vet vilka kompisar ens ungdom umgås med. Årskurs 9 Jämtlands län. 2019.

Eleverna får även svara på frågan *vet dina föräldrar/vårdnadshavare var du är på fredags- lördagskvällarna*. I frågan finns fyra svarsalternativ *alltid, för det mesta, ibland* och *för det mesta inte*. I figuren nedan har svarsalternativen *ibland* och *för det mesta inte* slagit ihop. Likt föregående figurer i avsnittet har sambandsanalyser gjorts gentemot riskfaktorerna *intensivkonsumtion av alkohol, narkotika någon gång, röker eller snusar* och *skolkar*. Som framgår sticker andelen som uppger att deras föräldrar vet vart de är *ibland/för det mesta inte* ut negativt gällande alla riskfaktorer.

Figur 22. Andelen elever som uppger olika riskbeteenden bland dem som föräldrar som vet var deras ungdom befinner sig på fredagskvällarna. Årskurs 9. Jämtlands län. 2019.

Diskussion

Rapporten baseras på resultat från enkätundersökningen Skolelevers drogvanor 2019 och redovisar ett nuläge samt utveckling över tid av drogvanor i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet i Krokoms kommun. Totalt bearbetades 150 enkäter i årskurs 9 och 49 enkäter i år 2 på gymnasiet. Syftet med rapporten är att ge underlag för prioriteringar och beslut gällande förebyggande åtgärder inom ANDT-området samt ett underlag för uppföljning är det förebyggande och främjande arbete som bedrivs.

Resultatet visar genomgående positiva siffror bland elever i årskurs 9 jämfört med tidigare mätningar. Jämfört med föregående mätning uppger eleverna i årskurs 9 en lägre alkoholkonsumtion, senare tobaksdebut och minskad tillgänglighet på folköl, alkohol från systembolaget och cigaretter. Samtidigt som en del förbättringar har gjorts är det fortsatt viktigt att arbeta vidare med följande områden:

Minskad alkoholkonsumtion och ökad tillgång till föräldrastöd

En positiv utveckling är att andelen alkoholkonsumenter har minskat. Samma positiva trend syns inte bland eleverna i årskurs 2 på gymnasiet där en signifikant större andel uppger att de är alkoholkonsumenter jämfört med både länet och riket. När det kommer till att ha blivit bjuden på alkohol av sina föräldrar/vårdnadshavare uppger var femte elev i årskurs 9 och mer än var tredje elev i år 2 på gymnasiet att de har blivit bjudna. Detta bör betonas då det i länsresultatet finns ett samband mellan att ha blivit bjuden på alkohol av föräldrar/vårdnadshavare och en högre alkoholkonsumtion och tidigare debut av alkohol. Sammantaget talar detta för tillgänglighetsbegränsning av alkohol samt fortsatta informations- och stödinsatser till föräldrar/vårdnadshavare.

Narkotika – tillgänglighetsbegränsade insatser och förstärkta kunskaper

Andelen som uppger att de använt narkotika ligger kvar på samma nivå som tidigare mätningar. Emellertid visar resultatet av undersökningen att nästan vart femte elev i årskurs 9 har blivit erbjuden att prova eller köpa narkotika de senaste 12 månaderna. En negativ tendens som syns i resultatet är att andelen som uppger att det är låg risk att prova marijuana eller hasch 1–2 gånger har ökat över tid i båda årskurserna. I årskurs 9 uppger var tredje elev låg risk att prova hasch eller marijuana. Viktiga insatsområden bör därmed fortsatt vara tillgänglighetsbegränsning, att arbeta kunskapshöjande samt att stärka elever att avstå från att prova narkotika.

Psykiskt välbefinnande

Resultatet i rapporten visar att lite drygt tre av fem är nöjd med sin hälsa och sig själv. På länsnivå finns en skillnad mellan flickor och pojkar, där flickor i lägre utsträckning uppger att de är nöjda med sig själv och sin hälsa. Resultatet följer länsresultatet där en nedåtgående trend syns bland flickorna jämfört med 2015.

Forskning inom området visar att det finns en stark koppling mellan psykisk ohälsa och användande av alkohol, tobak och narkotika. I Thor och Guttormsson (2018) fokusrapport undersöks kopplingen mellan psykosomatiska besvär och användande av alkohol, narkotika och tobak (ANT). Eleverna fick svara på frågor av karaktären om man känt sig nedstämd, deppig eller nere, haft ont i magen, haft huvudvärk, sovit dåligt på natten och känt sig stressad. Dessa frågor räknades sedan om till ett index som korskördes gentemot ANT frågor. Resultatet visade att elever med ett högre poäng inom psykosomatiska besvär hade en större ANT erfarenhet. Studien visade även att ungdomar med större andel rapporterade psykosomatiska besvär i större utsträckning skolkade, trivdes sämre, varit mer missnöjd med sig själv, sin hälsa, samt sin familjs ekonomiska situation. Det är därför av stor vikt att jobba med det psykiska välmåendet.

Avslutande ord

Sammanfattningsvis visar resultatet att droger finns tillgängliga och används bland skolelever i Krokoms kommun. Resultatet visar även att det finns skillnader i användandet av droger över tid där en minskning har skett vad det gäller andelen som röker. Resultatet visar även att det finns skillnader i användande av olika droger mellan flickor och pojkar. Annan forskning som har studerat socioekonomiska faktorer och dess relation till droger ger ingen entydig bild (Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning, 2014). I årskurs 9 fann man inga socioekonomiska skillnader utifrån någon av indikatorerna alkohol, tobak eller narkotika. Däremot framkom att andelen alkoholkonsumenter på skolnivå tenderade att vara lägre i skolor med en högre andel elever med utländsk bakgrund och högre i skolor med högre genomsnittliga meritoäng. För gymnasiet år 2 uppgav en lägre andel elever med högutbildade föräldrar genomsnittlig alkoholkonsumtion, intensivkonsumtion av alkohol, förekomst av alkoholrelaterade problem och daglig rökning (ibid).

I en fokusrapport av Guttormsson (2018) var syftet att visa hur ungdomars användning av ANT varierar mellan Sveriges län och hur den utvecklas över tid. Denna rapport visar att det skiljer sig i ANT användning bland Sveriges län där ANT-erfarenheten var lägst i Jönköpings län och högst i Jämtlands län och Gotlands län. Över tid tycks skillnaderna ha bestått och där Jämtlands län har legat högre än läns-genomsnittet sedan mätningarna påbörjades. En slutsats som lyfts i rapporten är ur ett preventionsperspektiv skulle vara intressant att försöka identifiera de län som utvecklats mer gynnsamt än andra och se om det går att hitta egenskaper som är typiska för dessa län, som i sin tur skulle kunna förstärkas i län där utvecklingen har varit mindre gynnsam.

2015 genomförde Statens beredning för medicinsk och social utvärdering (SBU) en utvärdering av metoder för att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel om pengar hos barn och unga. I deras slutsatser lyfts bland annat så kallade multimodala projekt, det vill säga projekt där olika aktörer i lokalsamhället samverkar med ett gemensamt mål kan minska alkoholkonsumtionen för unga. Detta med förutsättning att insatserna implementeras väl. Beredningen betonar även att kunskapsluckor inom området behöver fyllas och att forskning med fler utvärderande studier behöver genomföras vilket tyder på att det drogförebyggande

insatser som genomförs i länet bör vara ett prioriterat område framöver. Slutligen är det viktigt med ett helhetsperspektiv kring barn och unga i det drogforebyggande arbetet. Islandsmodellen lyfts som en effektiv metod där riskfaktorer för droganvändning motverkas genom ett brett spektrum av aktörer och insatser (Sigfusdottir, Thorlindson, Kristjansson, Roe, & Allegrante, 2008).

Referenser

Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning. (2014) Skolelevers drogvanor 2019. CAN rapport nr 146. Stockholm

Gripe S (2013). Så görs CAN:s skolundersökning. CAN rapport nr 135. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Guttormsson U & Zetterqvist M (2019). Det går uppåt i åldrarna – Substansdebut bland skolungdomar 1999–2019. Fokusrapport 5. Stockholm: Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Sigfusdottir, I. D., Thorlindson, T., Kristjansson, A. L., Roe, K. M., & Allegrante, J. P. (2008). Substance use prevention in adolescents: the Icelandic Model. Health Promotion International. Vol. 24. No. 1.

Statens beredning för medicinsk och social utvärdering. (2015). Att förebygga missbruk av alkohol, droger och spel hos barn och unga. Rapport 243. Hämtat från www.sbu.se/243

Thor S & Guttormsson U (2018) När huvudet bultar och magen värker – ungas psykosomatiska besvär och erfarenheter av alkohol, narkotika samt tobak. Fokusrapport 1. Stockholm : Centralförbundet för alkohol- och narkotikaupplysning.

Tobaksfakta. (den 11-09 2020). Hämtat från: https://tobaksfakta.se/wp-content/uploads/2019/01/TF-Faktablad_Hemsidan_E-cig.pdf

Bilaga 1

Analys, tolkning och begränsningar

Rapporten redovisar resultatet för elever i årskurs 9 som har Krokoms kommun som skolkommun, vilket innebär att resultaten även baseras på svar från elever som är folkbokförda i annan kommun men som går i skola i Krokoms kommun. Detta innebär också att elever som är folkbokförda i Krokoms kommun, men som går i skola på annan ort redovisas i respektive skolkommuns rapport samt i länsrapporten.

Huvudsakligen presenteras resultatet från undersökningen år 2019, men även jämförelser med undersökningen år 2015 förekommer. Det krävs dock stora förändringar över tid för att en eventuell skillnad ska vara statistiskt säkerställd, då elevantalet är litet. Resultatet presenteras beräknat på totala elevantalet i årskurs 9 och år 2 på gymnasiet, då eleverna är för få för att särredovisas utifrån kön. Jämförelser med länet förekommer i denna rapport och redovisas där kommunens resultat avviker från länet och riket. De skillnader som är statistiskt säkerställda (signifikanta) markeras med en asterisk (*).

I de flesta figurer redovisas andelar i procent beräknade på totalmaterialet, det vill säga samtliga elever i respektive grupp. I dessa fall redovisas inga bastal för procentberäkningarna, utan antalet elever framgår i tabell A. I vissa fall avser procentberäkningarna ytterst få individer och dessa figurer/tabeller ska tolkas med försiktighet då varje individ utgör en stor andel och därmed får stort genomslag. I rapporterna ska andelar under 50 individer betraktas med stor osäkerhet då varje individ påverkar resultatet i stor utsträckning. I kommunresultat där bastalen understiger 50 har resultatet har känsliga frågor utelämnats, främst avseenden narkotikaanvändande.

Redovisningen avser samtliga elever som skulle ha besvarat respektive fråga. Detta innebär att andelen som hoppat över en fråga, *ej svar*, också ingår i totalen. Alla data redovisas avrundade till hela procenttal och på grund av detta kan det förekomma att de sammanslagna andelarna över- eller understiger 100 procent.

Då enkäten innehåller känsliga frågor finns det risk för att eleverna medvetet eller omedvetet underrapporterar sin konsumtion av olika droger. Även överrapportering kan förekomma och en möjlig orsak till detta kan vara leklust och att man vill imponera på kamrater. CAN genomför dock kontroller av datamaterialet för att hitta uppenbart undermåligt eller oseriöst ifyllda enkäter.